

Sygn. I C 106/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 marca 2018 r.

Sąd Okręgowy w Słupsku I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSR del. Joanna Krzyżanowska
Protokolant:	sekr. sądowy Małgorzata Bugiel

po rozpoznaniu w dniu 22 marca 2018 r. w Słupsku

na rozprawie

sprawy z powództwa P. Z.

przeciwko M. O. (1)

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

1. oddała powództwo;
2. zasądza od powoda P. Z. na rzecz pozwanego M. O. (1) kwotę 3.617 zł (słownie: trzy tysiące sześćset siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu.

Na oryginale właściwy podpis.

Sygn. akt I C 106/14

UZASADNIENIE

Powód – P. Z. wniósł przeciwko M. O. (1) pozew o uznanie za bezskuteczną umowy darowizny z dnia 14 października 2011 r. sporządzonej w formie aktu notarialnego przez J. M. – notariusza w S., Rep. (...), mocą której M. O. (2) darował M. O. (1) nieruchomości stanowiącą gospodarstwo rolne zabudowane, na które składają się działki nr (...) o łącznej powierzchni 15,070 ha położoną w D., gmina D., objętą księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w Słupsku – w stosunku do wierzyciela P. Z., któremu od M. O. (2) przysługuje wierzytelność w wysokości 75.939 zł powiększona o odsetki ustawowe od dnia 15 marca 2012 r. do dnia zapłaty oraz o zwrot kosztów procesu w kwocie 240 zł z tytułu odszkodowania za niezgodne z prawem wypowiedzenie umowy dzierżawy. Na uzasadnienie powód wskazał, że zawarł z M. O. (2) dwie umowy dzierżawy; jedną pisemną, dotyczącą działek nr (...) położonych w D., gmina D., o łącznej powierzchni 13,300 ha oraz drugą – ustną dotyczącą działek nr (...) o łącznej powierzchni 12,48 ha. Umowy zostały zawarte na czas określony od 10 maja 2010 r. do 09 maja 2015 r. Powód na działkach prowadził gospodarkę rolną, zawierając z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa umowy o dopłaty, m.in. z tytułu realizacji programu Rolnośrodowiskowego. Powód uzyskiwał także dochód ze zbiorów. M. O. (2) wypowiedział umowę dzierżawy w dniu 30 września 2011 r. ze skutkiem na dzień 30 października 2011 r., mimo braku podstawy prawnej. Umowa dzierżawy została zawarta na określony czas, a w jej treści nie przewidziano możliwości

rozwiązania przed upływem terminu. Nie zaistniały też żadne okoliczności uzasadniające rozwiązanie umowy w trybie natychmiastowym. Podnosząc, że doprowadzenie działek do kultury rolnej pochłonęło 29.765,60 zł, a dodatkowo powód utracił zarobek w związku ze skróceniem okresu dzierżawy, P. Z. wywodził, że przysługuje mu wobec M. O. (2) roszczenie odszkodowawcze. Na skutek pozwu złożonego w styczniu 2012 r. wydany został wyrok zasądający na rzecz powoda kwotę 75.939 zł, lecz wyrok ten został uchylony a sprawa skierowana do ponownego rozpoznania. Na podstawie powyższego stanu faktycznego powód wywodził, że przysługuje mu wobec M. O. (2) roszczenie o zapłatę przynajmniej kwoty 75.393 zł wraz z odsetkami i kosztami postępowania, a dłużnik nie ma majątku, z którego możliwe byłoby wyegzekwowanie tego roszczenia. Nie posiada on bowiem żadnych dochodów, środków utrzymania, nie jest zatrudniony ani zarejestrowany jako osoba bezrobotna, jedynym jego majątkiem jest działka o powierzchni 1,68 ha. Wartość tej nieruchomości nie wystarczy jednak na zaspokojenie roszczenia powoda. Należało wobec tego uznać, że M. O. (2) jest osobą niewypłacalną. Dodatkowo okoliczność tę potwierdza fakt obciążenia M. O. (2) zobowiązaniami z tytułu nieuiszczonego podatku od nieruchomości oraz podatku rolnego z okresu 1997-2009. Zobowiązania te potwierdzone zostały wpisami hipotek przymusowych w KW Nr (...). Dłużnik był więc niewypłacalny zdaniem powoda już przed dniem 14 października 2011 r. W tym dniu M. O. (2) darował pozwanemu nieruchomość stanowiącą działki nr (...) o łącznej powierzchni 15,07 ha. M. O. (2) jest ojcem obdarowanego (pозwanego). Wg powoda w związku z dokonaniem darowizny nieruchomości znacznej wartości na rzecz syna dłużnik pogłębił stan swojej niewypłacalności. Dłużnik dokonał darowizny z pokrzywdzeniem wierzyciela. Pokrzywdzenie wierzycieli następuje bowiem na skutek takiego stanu faktycznego w majątku dłużnika, który powoduje niemożność, utrudnienie lub odwleczenie zaspokojenia wierzyciela. Powód powołał się także na domniemanie wynikające z art. 529 kc; dłużnik działa ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela skoro czynność została dokonana pod tytułem darmym, a dłużnik przed jej dokonaniem znajdował się w stanie niewypłacalności. Skoro zaś obdarowanym jest syn dłużnika, to na mocy art 527 par 3 kc domniemywa się, że wiedział on że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

Pozwany – M. O. (1) wniósł o oddalenie powództwa w całości. Podniósł przede wszystkim, że umowa darowizny nie była nakierowana na pokrzywdzenie wierzycieli, nie spowodowała niewypłacalności M. O. (2), a tym bardziej jej zwiększenia. Pozwany wskazał przy tym, że przesłankami skargi pauliańskiej są: 1) istnienie wierzytelności, 2) dokonanie przez dłużnika czynności prawnej z osobą trzecią, 3) pokrzywdzenie wierzyciela w wyniku tej czynności prawnej, 4) świadomość dłużnika, że działa z pokrzywdzeniem wierzyciela, 5) uzyskanie wskutek tej czynności korzyści majątkowej przez osobę trzecią, 6) działanie osoby trzeciej w złej wierze. Wszystkie te przesłanki muszą wystąpić kumulatywnie, a ciężar ich udowodnienia co do zasady obciąża wierzyciela. Powód podniósł także, że precyzacja wierzytelności należy do wierzyciela, a powinna obejmować przynajmniej jej istnienie, tytuł prawny i wysokość. Ochroną pauliańską objęta jest bowiem zawsze konkretna wierzytelność, stanowiąca przedmiot żądanej przez wierzyciela ochrony, a nie wszelkie bliżej nieoznaczone prawa powoda. Mając powyższe na uwadze pozwany wywodził, że przedłożone przez powoda dokumenty na okoliczność przysługującej powodowi wierzytelności nie potwierdzają jej istnienia, a co najwyżej dowodzą, że jest ona przedmiotem sporu sądowego. Niezależnie od powyższego pozwany wskazał, że w niniejszej sprawie nie zostały spełnione pozostałe przesłanki uzasadniające uznanie umowy darowizny za bezskuteczną w stosunku do powoda. W chwili dokonywania czynności prawnej M. O. (2) nie miał bowiem świadomości istnienia w stosunku do niego wierzytelności związanej z bezpodstawnym wypowiedzeniem powodowi umów dzierżawy gruntów. Umowa darowizny dokonana była bowiem 14 października 2011 r. podczas gdy pozew powód złożył 5 stycznia 2012 r. Powód nie przedstawił przy tym żadnych dowodów na to że w okresie poprzedzającym wytoczenie powództwa wzywał M. O. (2) do zapłaty kwot dochodzonych pozwem (vide str. 10 uzasadnienia wyroku SO w Słupsku z dnia 16.05.2013 r., (...)), czy też prowadził jakąkolwiek korespondencję odnośnie przysługujących mu roszczeń. Skoro więc M. O. (2) nie miał w chwili dokonywania czynności prawnej świadomości istnienia wierzytelności powoda, nie mógł też działać z pokrzywdzeniem wierzyciela w osobie powoda. Nadto pozwany wskazał, że rzeczona umowa nie spowodowała u M. O. (2) stanu niewypłacalności. Pomiędzy czynnością prawną a pokrzywdzeniem wierzyciela musi istnieć związek przyczynowy, a do oceny tego związku właściwa jest chwila w której wierzyciel wystąpił skargą pauliańską, przy czym niewypłacalność dłużnika musi istnieć w tej chwili, jak i w chwili orzeczenia przez sąd o żądaniu wierzyciela uznania czynności prawnej dłużnika za bezskuteczną. Tymczasem zadłużenie, na które powołuje się powód, będące podstawą do wpisania hipotek przymusowych zostało spłacone. Nadto, M. O. (2) posiada w dalszym ciągu działkę o powierzchni 1,68 ha , a powód nie wykazał by istniały jakiegokolwiek przeszkody do

egzekucji z tego składnika majątku. Sam fakt dokonania przez dłużnika czynności prawnej nie narusza zaś żadnych praw wierzyciela, jeżeli może on zaspokoić swą wierzytelność z innego majątku dłużnika.

Postanowieniem z dnia 31 lipca 2014 r. Sąd zawiesił postępowanie w sprawie z uwagi na toczące się przed Sądem Okręgowym w Słupsku postępowanie w sprawie o zapłatę ((...), następnie, (...)) pomiędzy P. Z. a M. O. (2).

Pismem z dnia 29 lutego 2016 r. powód zmienił powództwo i wniósł o uznanie za bezskuteczną umowy darowizny z dnia 14 października 2011 r. sporządzonej w formie aktu notarialnego przez J. M. – notariusza w S., Rep. (...), mocą której M. O. (2) darował M. O. (1) nieruchomości stanowiącą gospodarstwo rolne zabudowane, na które składają się działki nr (...) o łącznej powierzchni 15,070 ha położoną w D., gmina D., objętą księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w Słupsku – w stosunku do wierzyciela P. Z., któremu od M. O. (2) przysługuje wierzytelność w wysokości 87.168,50 zł powiększona o odsetki ustawowe od dnia 15 marca 2012 r. do dnia zapłaty oraz o zwrot kosztów procesu w kwocie 240 zł z tytułu odszkodowania za niezgodne z prawem wypowiedzenie umowy dzierżawy zasądzoną wyrokiem Sądu Okręgowego w Słupsku z dnia 31 marca 2015 r.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 30 września 2011 r. M. O. (2), wypowiedział P. Z. umowę dzierżawy gruntów rolnych (działki nr (...)) o powierzchni 13,30 ha ze skutkiem na dzień 31 października 2011r. Umowa ta zawarta została na okres 5 lat i nie przewidywała możliwości wypowiedzenia, toteż jej wypowiedzenie było bezskuteczne. P. Z. nie godził się z wypowiedzeniem umowy, argumentował, że zawarł z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa pięcioletnią umowę o dopłaty, której okres jeszcze nie upłynął.

(bezsporne)

M. O. (2) po tej rozmowie z P. Z. udał się do delegatury (...) w S., gdzie dowiedział się, że za realizację umowy z Agencją odpowiedzialność ponosi dzierżawca. Odpowiedzialnością nie jest obciążony właściciel gruntów. Po uzyskaniu tej informacji wystosował do dzierżawcy pismo z dnia 5 października 2011 r. o wypowiedzeniu umów dzierżawy.

(bezsporne, nadto kopia notatki M. O. (2) – k. 183)

Umową darowizny zawartą dnia 14 października 2011 r., sporządzoną w formie aktu notarialnego przez J. M. – notariusza w S., Rep. (...), M. O. (2) darował M. O. (1) nieruchomości stanowiącą gospodarstwo rolne zabudowane, na które składały się działki nr (...) o łącznej powierzchni 15,070 ha położoną w D., gmina D., objętą księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w Słupsku. Nieruchomość obciążona była szeregiem hipotek opisanych w treści aktu notarialnego, lecz M. O. (2) dysponował zezwoleniem wierzyciela z dnia 16.07.2009 r. na wykreślenie czterech z nich.

(bezsporne, nadto: odpis aktu notarialnego – k. 80, zezwolenie na wykreślenie hipoteki – k. 102)

Po dokonaniu czynności w posiadaniu M. O. (2) pozostała nieruchomość o powierzchni 1,68 ha, której wartość bieżąca w postępowaniu egzekucyjnym ustalil na 31.464 zł.

(dowód: treść księgi wieczystej nr (...), informacja Komornika Sądowego – k. 207)

P. Z. po otrzymaniu od M. O. (2) pisma z dnia 5 października 2011 r. skontaktował się z J. J., podliczył wszystko co stracił i postanowił dochodzić swoich praw w Sądzie. Dopiero jednak w dniu 5 stycznia 2012 r. złożył pozew, który doręczono M. O. (2) w dniu 1 marca 2012 r. Wcześniej nie wzywał M. O. (2) do zapłaty ustnie ani pisemnie.

(bezsporne, nadto: treść uzasadnienia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku do wyroku z dnia 10 grudnia 2015 r. w sprawie (...) ((...)) – k. 127-133, zeznania świadka J. J. – k. 202-203)

Wyrokiem z dnia 31 marca 2015 r. Sąd Okręgowy w Słupsku zasądził od M. O. (2) na rzecz P. Z. kwotę 87.168,50 zł wraz z odsetkami. Apelacje obu stron od wyroku zostały oddalone.

(bezsporne, nadto wyrok z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego w Gdańsku do wyroku z dnia 10 grudnia 2015 r. w sprawie (...)) ((...)) – k. 127-133)

Sąd zważył co następuje:

Podstawą żądania powoda był przepis art. 527 kc znany jako skarga paulińska. W myśl tej regulacji gdy wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć. Czynność prawną dłużnika dokonaną z pokrzywdzeniem wierzycieli ustawodawca zdefiniował natomiast jako czynność wskutek której dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności.

Powód powoływał się także na domniemanie wynikające z art. 529 kc, zgodnie z którym jeżeli w chwili darowizny dłużnik był niewypłacalny, domniemywa się, iż działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. To samo dotyczy wypadku, gdy dłużnik stał się niewypłacalny wskutek dokonania darowizny.

W niniejszej sprawie nie było sporne przekazanie nieruchomości przez M. O. (2) (dłużnika) synowi – M. O. (1) (pozwanemu) pod tytułem darmym. Strony przyznawały też, że na dzień orzekania prawomocne było orzeczenie Sądu Okręgowego w Słupsku z dnia 15 marca 2015 r. zasądzające od M. O. (2) na rzecz P. Z. kwotę 87.168,50 zł wraz z odsetkami. Sporem objęta była natomiast świadomość dłużnika, że działał z pokrzywdzeniem wierzycieli, wiedza pozwanego o pokrzywdzeniu wierzycieli oraz niewypłacalność dłużnika w chwili dokonywania darowizny i w chwili wniesienia pozwu.

Na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego nie sposób przyjąć, że dłużnik w chwili dokonywania umowy darowizny był niewypłacalny. Jedyne jego znane zobowiązania wynikały z ujawnionych w księdze wieczystej hipotek przymusowych, z których część została już spłacona. Wynikało to ze złożonego do akt zezwolenia wierzyciela na wykreślenie hipotek. Nie toczyły się przeciwko niemu żadne postępowania egzekucyjne.

Zważywszy przy tym, że wartość zobowiązań darczyńcy wynikająca z hipotek, w chwili dokonywania darowizny nie przekraczała wartości nieruchomości, którą sobie pozostawił, brak jest podstaw do przyjęcia, że darowizna spowodowała jego niewypłacalność lub ją pogłębiła. Tym samym powód nie wykazał zaistnienia przesłanek do zastosowania domniemania z art. 529 kc. Powoda obciążał więc ciężar dowodu co do istnienia u dłużnika świadomości pokrzywdzenia wierzycieli.

Obowiązkowi temu jednak powód nie sprostał. Nie sposób bowiem analizując jedyne znane na ówczesny moment zobowiązania M. O. (2) (potwierdzone hipotekami przymusowymi) przyjąć, że doszło do jakiegokolwiek pokrzywdzenia wierzycieli skoro w wyniku dokonanej czynności dłużnik nadal odpowiadał osobiście (choćby majątkiem w postaci pozostawionej sobie działki) a nabywca – rzeczowo na podstawie hipotek.

Poza tymi zobowiązaniami powód wskazywał jedynie na swoją wierzytelność w stosunku do M. O. (2). Podkreślenia jednak wymaga fakt, że w czasie dokonywania darowizny na rzecz syna (14.10.2011 r.) dłużnik nie tylko nie wiedział o roszczeniach powoda, ale roszczenia te w zasadzie w ogóle nie istniały.

P. Z. sygnalizował bowiem istotnie od początku, że nie zgadza się z dokonaniem wypowiedzeniem, lecz nie wysunął ani ustnie, ani tym bardziej na piśmie w stosunku do M. O. (2) roszczeń z tego wynikających. Jak wynika natomiast z orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku oddalającego apelacje stron w sprawie (...), wypowiedzenie pisemnej umowy dzierżawy było bezskuteczne – nie odnosiło skutku prawnego, toteż do dzierżawcy należała decyzja z jakich środków prawnych skorzystać w tej sytuacji. Domaganie się odszkodowania było tylko jednym z rozwiązań.

Uzewnętrznienie decyzji powoda w zakresie dochodzonych roszczeń znalazło swój wyraz dopiero w pozwie złożonym w sądzie 5 stycznia 2012 r. Podobnie jak sądy obu instancji w sprawie (...) tak i w niniejszym postępowaniu zgromadzony materiał dowodowy nie dał podstaw do przyjęcia, że P. Z. wzywał M. O. (2) do zapłaty odszkodowania przed złożeniem pozwu. Wniosek taki wynika chociażby z zeznań powołanego przez powoda świadka J. J., która nie była w stanie potwierdzić, że wynik dokonanych z jej pomocą wyliczeń wysokości szkody powód przedstawił M. O. (2).

Nie sposób wobec powyższego przyjąć, że w dacie dokonywania umowy darowizny roszczenie powoda istniało tj., że był on w stosunku do M. O. (2) wierzycielem. Nie można tym samym przyjąć, żeby ojciec pozwanego dokonując darowizny działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Wierzyciele hipoteczni nie byli bowiem zagrożeni, a o wierzytelności powoda M. O. (2) nie wiedział.

Należy także zauważyć, że z zachowania M. O. (2) wynika, że przed dokonaniem wypowiedzenia na piśmie starał się zasięgnąć informacji co do ewentualnych grożących mu roszczeń. Świadczy o tym chociażby notatka sporządzona po wizycie w (...), z której wynika, że M. O. (2) upewniał się czy w przypadku wypowiedzenia umowy nie będą grozić mu roszczenia (w tym przypadku Agencji).

Okoliczności decyzji o dokonaniu darowizny również nie dają podstaw do przyjęcia, że jej celem było pokrzywdzenie wierzycieli. W tym samym czasie bowiem dłużnik – co wynika z zeznań jego samego i jego byłej żony - dokonał darowizny posiadanych nieruchomości na rzecz syna i na rzecz córki. Przed podjęciem tej decyzji odczuwał dotkliwie objawy choroby, zdarzały mu się zasląbnienia, a w październiku – listopadzie 2011 r. trafił do szpitala. W tej sytuacji chęć uporządkowania swoich spraw i przekazanie gospodarstwa następcy wydaje się naturalne. Niewątpliwie jedną z przyczyn były także zastrzeżenia właściciela do sposobu gospodarowania dzierżawcy, czemu niejednokrotnie dawał wyraz. I choć niewątpliwie M. O. błędnie ocenił sytuację uznając, że może wypowiedzieć umowę dzierżawy w każdym czasie, to jednak jego celem nie było pokrzywdzenie wierzyciela i ucieczka z majątkiem przed grożącymi mu egzekucjami. Przeciwnie – celem było przekazanie gospodarstwa następcy wobec pogarszającego się stanu zdrowia i wadliwie prowadzonej (w jego ocenie) gospodarki rolnej przez dzierżawcę.

Konkludując – w niniejszej sprawie żądanie uznania czynności prawnej w postaci umowy darowizny za bezskuteczną w stosunku do powoda nie było zasadne, gdyż dłużnik – M. O. (2) nie działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 529 kc a contrario, art. 527 par 1 kc a contrario, należało orzec jak w punkcie 1 wyroku.

O kosztach orzeczono w punkcie 2 na podstawie art. 98 kpc mając na względzie zasadę odpowiedzialności za wynik procesu. Na zasądzone koszty złożyło się wynagrodzenie pełnomocnika w kwocie 3600 zł oraz zwrot opłaty skarbowej od pełnomocnictwa w kwocie 17 zł.

Na oryginale właściwy podpis.